

SANTPEDOR: VOLTA DEL TERME

Bages

Distància	24,6 km
Desnivell acumulat	371m
Nivell de dificultat	Fàcil
Data	21 de novembre de 2020
Cartografia	ICGC. Bages. 1:50000
Recursos consultats	«Noticia històrica de la vila de Sampedor » Anton Vila i Sala 1898 «Aproximació als inicis d'un cognom santpedorenc: Els Llussà (I)». Jaume Prat i Vila. <i>Dovella</i> , 1982, Núm. 6, p. 15-17 «Onomàstica i toponímia santpedorenc» Jaume Prat i Vila 1983 «Santpedorines» Jaume Prat i Vila 1987 «L'enclau de Santa Anna» Jaume Prat i Vila 1994 «Localització de Sant Salvador de Claret» Francesc Villegas Butlletí 31 Amics de l'Art Romànic del Bages 1987 «Història de les masies,...de l'antiga parròquia de Sant Iscle de Bages» Jaume Plans i Maestra Aj. de Sant Fruitós de Bages 2012. «El Castell de Godmar» A. Caixal et al. Generalitat de Catalunya D.G.Patrimoni Cultural 3573 «El terme antic de Manresa» Albert Benet i Clarà. Amics de la Història i de l'Arqueologia, Institut de Batxillerat «Lluís de Peguera» Catalunya romànica enciclopèdia.cat (consulta 27/11/2020) « Sant Francesc de Santpedor ». Inventari del Patrimoni Arquitectònic. Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya (consulta 27/11/2020) Mapes del Patrimoni Cultural Diputació de Barcelona (consulta 27/11/2020) MontSalat (consulta 27/11/2020) https://ca.wikiloc.com/rutes-senderisme/santpedor-volta-del-terme-61339936
Punts per a GPS	

A grans trets podem definir que el terme de Santpedor és aquell comprés entre les rieres de Vallverd a ponent i Riu d'Or a llevant. Que limita a tramuntana amb els serrats de la Carena de les Valls, la Costa de la Vila i la Guinarda. I a migdia amb la línia imaginària entre Joncadella i el coll de l'Om.

Aquest itinerari pretén contornejar-lo el més ajustadament possible. Amb la premissa de defugir de l'asfalt i que transcorri sempre per camins ben definits i oberts, no és possible ajustar-s'hi arreu, especialment a la part de garbí, on passa entre cal Napolità i cal Riera: la carretera de Callús i el Torrent de Joncadella fa que no hi hagi continuïtat de camins transversals. El mateix succeeix a l'extrem llevantí, al paratge dels Totxos, per la trinxera de la via Manresa-Sallent. Lògicament coincideix en part amb el PR-C 131 «Voltejant Santpedor» malgrat que aquest, d'una llargària semblant, cercant probablement criteris paisatgístics, no s'ajusta gaire al termenal.

Volem arrodonir-ho amb unes pinzellades d'història —antiga i recent— dels llocs pels que transitarem. Un terme no es defineix únicament pels accidents geogràfics: pesen més altres factors com la propietat de la terra i la gent que l'habita.

Ronda de Sant Pere (330m)

Comencem a caminar a l'alçada de l'antic camí de Callús, per on retornarem, pel camí de la Serreta en direcció a Sant Francesc.

Sant Francesc (324m)

Ermита d'origen romànic —amb diverses reformes posteriors— de la que se'n té notícia d'ençà el 1240. La llegenda atribueix la seva construcció en commemoració d'un sermó que Sant Francesc d'Assís hauria fet des del turó on s'alça, conegut antigament com «la Trona de Sant Francesc», durant el seu pelegrinatge a Sant Jaume de Galícia. Va ser restaurada per iniciativa popular l'any 1983. La darrera intervenció la va fer l'Ajuntament el 2015 substituint la coberta i consolidant els murs.

Prenem el camí de Joncadella que deixem aviat pel dels Casals. Passem pel costat del Rovís, pairalia d'una notable nissaga santpedorenca i dels Casals —ja en terme de Sant Joan de Vilatorrada— per anar a buscar el Camí de les Pageses —l'antic de Castellnou de Bages a Manresa— i creuar la carretera de Manresa.

Comabella (300m)

El 1973 la família Payàs-Puigarnau donà la finca de Santa Maria de Comabella a Ampans, una fundació que des del 1965 dona suport a les persones amb discapacitat intel·lectual o en situació de vulnerabilitat.

Passem per entremig de la botiga, tallers, aules i residències. Fins fa ben poc una part del complex era en terme de Sant Fruitós de Bages però una permuta amb Santpedor va fer que hagi quedat dins d'aquest darrer. Creuem la Síquia de Manresa i, per sota un pont, la via de Manresa a Sallent. Encara més enllà tornem a creuar la Síquia.

Coll de l'Om (295m)

Termenal entre Sant Fruitós i Santpedor. El mas Om, d'incerta localització, és documentat ja al s. XIII: Pere d'Om (1251), Pere Coll de l'Om (1268) i Bernat d'Om (1271). Corresponia a la parròquia de Sant Iscle. La darrera notícia que és té d'un Om és del 1346. El mas Reguant (abans Prat) declarava el 1628 que dins la seva propietat hi havia una partida anomenada «*mas del Hom*». N'ha quedat el topònim. Per l'esquerra hi arriba el PR-C 131 que seguirem bona estona. Retrobem per tercer cop la Síquia. La seguim pel camí del marge revoltant ca l'Hortolà i el mas d'en Comas i passem pel costat del de la Riereta, que molt antigament s'havia anomenat Casa Cremada.

Font de la Riera (273m)

Ombrívol paratge al costat del Riu d'Or amb bons exemplars de plataner. Antic lloc d'esbarjo dels vilatans que hi acudien a fer «fontades» i refrescar-se al riu en indrets com el proper Gorg de l'Alzina. Actualment la font es nodreix de la xarxa pública.

A Santpedor el Riu d'Or és conegut i esmentat per la seva contracció «*Ridor*». Neix a la Coma dels Cellers de Castellnou de Bages, creua els termes de Santpedor i Sant Fruitós per tributar al marge dret del Llobregat prop de les Brucardes. De déu perenne malgrat que irregular i estacional.

A partir de 1980 les filtracions del runam salí del Cogulló de Sallent l'han salinitzat extraordinàriament. Fins llavors havia tingut aprofitament agrícola i ramader i lúdic (a més de diversos grogs per banyar-s'hi els més grans recorden haver-hi pescat crancs). Aquest fet —a banda de l'impacte ambiental— va causar importants perjudicis als masos que se'n beneficiaven. La salabror també afecta la vegetació de la riba. N'és bona mostra el tronc del roure monumental de la Caseta de Llussà —amb una capçada, quan era viu, de vint-i-cinc metres de diàmetre— plantat a la Plaça del Sindicat com a denúncia i consciència mediambiental.

A partir de Claret, el Riu d'Or es beneficia d'un sobreeixidor d'aigua dolça de la Síquia de Manresa per arribar en millors condicions al Llobregat.

Malgrat les reiterades accions de denúncia i sentències, el problema persisteix i els perjudicats resten sense indemnitzar, amb la connivència d'autoritats, institucions i polítics de qualsevol signe, sota el xantatge tàcit de la dependència econòmica i la

pèrdua d'ocupació. Conseqüències que al cap i a la fi s'han acabat produint però per raons de rendibilitat i sinistralitat laboral.

Pugem a creuar la carretera de Navarcles, que es va projectar el 1868.

Santa Maria i Santa Anna de Claret (311m)

El lloc de Claret, dins l'antic terme de la ciutat de Manresa, a la zona del Camp de Bages, és documentat des del 1037 i l'església de Santa Maria des del 1086. Al seu entorn s'hi formà una sagrera, documentada el 1130, que després esdevingué parròquia i vila fortificada. Vers 1182~84 fou donada pels germans Pere i Bertran de Claret al monestir de Sant Benet de Bages. La Pesta Negra del 1348 va delmar-la de tal forma que no es podia mantenir la fortificació. L'església però conservà les funcions parroquials fins al s. XV. A partir del s. XVIII anà perdent el culte en benefici de la veïna ermita de Santa Anna i posteriorment fou dessacralitzada i utilitzada com a magatzem del mas de la Torre.

L'edifici actual és romànic del s. XII i consta d'una sola nau amb absis semicircular. Les prospeccions arqueològiques varen posar al descobert que s'alçà sobre una edificació anterior. Té adossat el campanar que en realitat és una torre de defensa, construïda entre els segles XIV i XV. A partir de 1979 s'inicià la restauració.

El mas de la Torre, al costat de Santa Maria, juntament amb el veí —però ja en terme de Sant Fruitós— de les Feixes, són masoveries de la important «Heretat dels Capellans» antigament propietat de la Comunitat de Preveres de Santpedor. Més proper encara —quasi adossat— que el de les Feixes i ha l'antic mas Martí «Heretat Casagemes». El carreró que el separa de l'ermita de Santa Anna és el delimitador entre Santpedor i Sant Fruitós.

Entre els anys 1762 i 1769 es va construir l'ermita o santuari de Santa Anna, substituint la preexistent esglesiola de Sant Salvador, citada documentalment l'any 1063 i ubicada al Pla de Santa Anna, tocant al camí ral de Sant Fruitós. La nova ermita acull una talla romànica de Santa Anna procedent, pel que sembla, d'aquella església. El campanar de Santa Anna data del 1929, any en que fou restaurada. El porxo de la dècada dels 60 del segle passat.

Continuem camí, seguint el PR-C 131, fent una bona marrada circumval·lant la partida dels Totxos, termenal amb Sant Fruitós i Sallent. Deixem el PR-C 131 i continuem per l'esquerra.

Serrat dels Morts (359m)

Necròpolis, evident origen del topònim, coneguda des d'antic, amb tombes del tipus «cista» de datació imprecisa dins el període alt medieval, com les properes del Serrat Rodó, Metalbages i la del costat de l'església parroquial. El 1895 fou excavada per membres del Centre Excursionista de Catalunya a instàncies del farmacèutic de la vila en Francisco Sala. Domingo Palet i Barba en publicava els resultats al butlletí del centre de juliol-setembre d'aquell any. S'hi localitzaren una trentena de tombes.

Per accedir-hi cal desviar-se uns metres del camí principal, per un de secundari a mà esquerra. Guanyem uns metres més pel camí principal i baixem pel costat d'una rasa fins a prop del Riu d'Or que seguim contracorrent pel marge esquerre.

Caseta de Llussà (350m)

Aturonada i voltada de pineda en un paratge tranquil, és un maset del s. XVIII, època d'expansió de la vinya, quan els propietaris dels grans masos —en aquest cas el de Llussà— establien terrenys a rabassa —prèvia rompuda— sovint aparellat al permís d'alçar habitatge per a la família rabassaire i aixopluc pels animals de feina. El tracte solia incloure una peça de terra destinada a hort de subsistència i cabal suficient per a regar-lo. També era una forma d'assegurar la subsistència a fadrísters d'aquells masos.

Actualment està totalment reformat i ocupat per dos apartaments dedicats al turisme rural.

Continuem camí trepitjant per poca estona el terme de Sallent, a l'heretat de Torrebruna. Creuem de nou el Riu d'Or pel camí d'accés a aquest mas i, al peu de cal Pinyot, atenyem el camí ral de Santpedor a Sallent que seguim breument a l'esquerra per prendre el de Burgaroles. Deixem a mà dreta els plans i mas de Ridor, un altre dels masos antiquíssims i principals, també dins del terme sallentí en un tram on el Riu d'Or marca el termenal.

Burgaroles (365m)

Se li atribueix el nom de Vila d'Esclua (*Villam Scluani*) en la delimitació del terme del Comtat de Manresa del 978. Conegut com mas de la Vilella, segons un capbreu de 1318 del Monestir de Sant Benet de Bages i conservat al de Montserrat (1). En un altre del 1477 ja es fa referència al mas de Burgaroles i a un tal Pere Burgaroles. En canvi no figura als fogatjaments de 1497 i 1553. El 1809 Josep Xipell de Burgaroles, era regidor de l'Ajuntament de Santpedor. Desconeixem si l'habitava en qualitat de propietari o masover. El fet és que durant la Guerra del Francès quan s'acostava tropa enemiga els santpedorencs fugien de la vila i cuitaven a amagar la imatge de Santa Anna al mas de Burgaroles.

Poc més enllà, vora el Riu d'Or, hi ha una font. Retrobem el PR-C 131 que seguirem pocs metres. Per davant del mas prenem una pista en direcció a Callús i Sant Salvador de Torre Abadal. La deixem a l'alçada del torrent de Burgaroles per un camí a mà esquerra, en fort pendent. Per aquest bon camí faldegem planerament pel bosc de la Guinarda (guineu), que en l'esmentat capbreu de 1318 se l'anomena «*Guyrnada*», fins a sortir a l'extrem oriental de la Costa de la Vila.

(1) La meitat de l'església de Sant Pere i de la vila passaren al domini del monestir de Sant Benet pel testament de Guillem Berenguer del 1064.

Costa de la Vila (421m)

O la Costa. Entre la Roca Fumada i la carretera de Castellnou, orientada a xaloc, amb un desnivell d'un centenar de metres de fort pendent, es despenja del Serrat de Castellnou. Com a la Guinarda, tot el carener és termenal entre Castellnou de Bages i Santpedor.

L'any 1981 s'hi va obrir una pista que mai va ésser utilitzada per la que ara hi transcorre un sender sovintejat per ciclistes i caminants. Poc abans de la sortida a la carretera hi ha instal·lat un gronxador, un dels diversos que podem trobar arreu del terme.

A la carretera de Castellnou anem a l'esquerra, en baixada, fins al camí del Sitjà on la deixem per pujar a mà dreta.

El Sitjà (429m)

Aquí el terme no segueix el carener i tot el pla del Sitjà correspon a Santpedor. Aturonades i separades uns metres del camí a mà dreta hi ha les restes del mas homònim. Al referit capbreu de 1318 se l'anomena mas de Puig d'Or (*pug dor*).

Passat aquest tram, el termenal torna a marcar-lo l'aiguavés. Continuem per la pista paral·lela fins a una bifurcació a l'alçada de les ruïnes del mas de les Valls on retrobem el PR que seguim poc menys de dos-cents metres per baixar a la riera de Vallverd.

Riera de Vallverd i Vallbona (292m)

Durant molt de temps se l'ha anomenat de Bellver. En mapes de començaments del segle passat hi figura com Vallver o Vallber. En documents dels segles X i XI descrivint delimitacions dels termes del Comtat de Manresa i del castell de Gotmar (Callús) se l'anomena Vinyamala (*rivum de Vineamala*). De déu perenne malgrat que irregular i estacional, neix a la Creu del Perelló, en terme de Castellnou de Bages i desguassa al marge esquerre del Cardener a l'alçada de les Feixes de Callús. Fa de termenal entre Callús —al marge dret— i Castellnou de Bages, Santpedor i Sant Joan de Vilatorrada —a l'esquerra.

Aturonat a la nostra dreta s'alça el mas de Vallbona. És un edifici de planta basilical, amb baixos, dos pisos i golfes, coberta a doble vessant i el carener perpendicular a la façana, orientada a sol ixent, on s'hi obren diversos finestrals protegits per llindes i pilars. L'entrada principal és amb arc de mig punt adovellat. La façana de migdia presenta mig cos amb tres galeries a cada pis d'arc de mig punt. Les plantes queden ampliades per un adossat al mur nord on hi havia una capella dedicada a Sant Pere. La façana ponentina té annexat un gran cobert destinat a les tines. Això i els grans bocois del celler, capaços de rebre unes quantes càrregues de vi, donen una idea del que recol·lectava el mas, sigui de collita pròpia o de parcers.

Malgrat la importància d'aquest mas a la vista de l'edifici i l'extensió de l'heretat, poca informació històrica n'hem pogut recollir. El cognom Vallbona apareix als fogatges de 1497 i 1553. El 1525 es registra un apunyament amb resultat de mort en el que hi intervé un fadrí del mas: el 18 de desembre del 1525, el batlle manà tocar sometent «*via fos*» «...*e assò per rahò de unes coltellades, que en Pòns Vallbona de Vallvert ab daltres, ha donades en la persona de P. Casandàliga de dita vila...*». L'apunyament era en revenja per la mort d'un germà d'en Ponç, Valentí Vallbona, a mans dels germans Torrebruna, ja que l'esmentat Casandàliga era de la part i bandositat d'aquests. A part d'evidenciar el grau de violència entre bandositats —tant corrent a l'època— el fet curiós és que es va continuar tocant a sometent cada dia fins al setembre de l'any següent. També ens serveix per constatar que el nom primigeni de la riera és Vallverd i que Bellver podria ser una deformació. Durant generacions els amos es cognomenaren Sala. El 1787 n'era l'amo Ramon Sala que va adquirir la veïna propietat de cal Filosa. El 1832 l'hereu de Vallbona, Josep Sala, va casar-se amb la pubilla del mas Llussà. El 1926 al front del mas hi havia Josep Sala Roqueta. Posteriorment ha canviat tres vegades de mans. Els actuals i nous propietaris estan portant a terme una important restauració al conjunt edificat que havia anat degradant-se amb el pas dels anys.

Continuem camí creuant un parell de cops la riera. Trobem a mà esquerra un molí de sang ben conservat.

Camí a Vilaclara (282m)

Puja pel marge esquerre de la riera, que ens cal tornar a creuar. Gens evident a l'inici, però tot seguit és defineix molt millor. Ample i de bon seguir. Aquest punt, on hi desguassa una rasa, és termenal entre Callús, Santpedor i Sant Martí de Torroella (Sant Joan de Vilatorrada) a on correspon la propietat de Vilaclara.

Poc més avall d'aquest encreuament, sota cal Filosa, al torrent de cal Candela, hi ha una surgència coneguda d'antic com la font de cal Filosa. Des de fa anys és salinitzada per filtració del runam de Súria (a uns 5 km. en línia recte) i fa que la riera de Bellver sigui salobre des d'aquest punt. Igualment de salinitzats són els pous del nivell freàtic de la riera que havien abastit els masos de la seva riba.

Seguint el camí sortim, pel costat d'una granja de porcí, al que va entre el de Santpedor a Callús i el de Santpedor a Vallbona i que és l'accés principal al mas. El prenem a mà dreta.

Vilaclara (336m)

El mas ja apareix documentat en una venda del 1001 dins dels dominis del monestir de Sant Benet de Bages («*in locum que dicunt Villaclara*»). No se'n troben més notícies en segles posteriors. Una de les llindes de les finestres conserva la inscripció amb el nom del propietari «Francisco Tosa» i l'any 1719. Durant els segles XVIII i XIX fou una masoveria del mas de la Tosa de Callús. Els darrers masovers van comprar la propietat a finals de la dècada dels 80 del segle passat, restaurant-la i reformant-la. Actualment és destinada a turisme rural.

Baixem en direcció al camí de Callús a Santpedor. Segons una informació oral, en una feixa entre Vilaclara i Cal Pic, hi havia tres o quatre tombes fetes amb lloses contenint restes humanes, que varen anorrear per mor del conreu.

Retornem per l'antic camí entre Callús i Santpedor, per terreny planer amb feixes a banda i banda.

Podeu veure un itinerari molt semblant d'en Joan Callado a [Wikiloc](#)